

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО –
ДОРОЖНІЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ

до практичних занять
та самостійної роботи студентів
з дисципліни «Соціально-економічна безпека»
для студентів напряму підготовки 6.030503 –
«Міжнародна економіка»

Затверджено методичною
радою університету
протокол № від

Харків ХНАДУ 2012

Укладач: О.В. Кудрявцева

Кафедра міжнародної економіки

ВСТУП

Діалектика розвитку природи і суспільства на кожному кроці демонструє нам суперечливу взаємодію позитивних і негативних явищ, серед яких при умовах ринкової економіки на перше місце виступають небезпека і безпека.

Предметом навчальної дисципліни «Соціально-економічна безпека» є система методів та інструментів соціально-економічної безпеки, а також педагогічно-адаптована система понять про явища, закономірності, закони, теорії та методи в галузі цієї дисципліни.

Метою дисципліни є формування системи теоретичних знань і практичних навичок з управління соціально-економічною безпекою.

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Соціально-економічна безпека» студенти повинні:

знати (згідно вимог ОПП за напрямом та рівнем підготовки):

- Теоретичні основи соціально-економічної безпеки
- Основні функціональні складові соціально-економічної безпеки ;
- Види загроз соціально-економічній безпеці;
- Соціальний механізм соціально-економічної безпеки;
- Соціально-економічну безпеку окремих сфер діяльності.

вміти (згідно вимог ОКХ за напрямом та рівнем підготовки):

- Оцінити стан соціально-економічної безпеки;
- Виявити основні загрози соціально-економічній безпеки;
- Провести оцінку рівня соціально-економічної безпеки.

1 ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет та структура курсу “Соціально-економічна безпека”.

Соціально-економічна безпека. Характерні риси соціально-економічної безпеки. Суб'єкти соціально-економічної безпеки. Об'єкти соціально-економічної безпеки. Функції соціально-економічної безпеки. Механізм гарантування соціально-економічної безпеки. Завдання соціально-економічної безпеки.

Предмет соціально-економічної безпеки. Соціально-економічні відносини. Економічне зростання і соціальна економіка.

Методологія пізнання соціально-економічної безпеки. Еволюція соціальної економіки. Соціально-економічна безпека у ринкових умовах. Принципи формування і реалізації соціально-економічної безпеки.

Література: [1-6, 10,11].

Тема 2. Теоретичні засади соціально-економічної безпеки.

Поняття економічної безпеки. Економічна безпека в системі національної безпеки. Об'єкти економічної безпеки. Національні економічні інтереси та їх класифікація. Загрози економічній безпеці. Критерії, індикатори та порогові значення економічної безпеки країни. Соціально-економічна безпека держави, суб'єктів господарювання, населення. Зовнішні та внутрішні загрози соціально-економічній безпеці України, їх генезис та особливості розвитку. Система гарантування соціально-економічної безпеки.

Література: [1, 2, 4, 7].

Тема 3. Структурні аспекти економічного розвитку в контексті соціально-економічної безпеки.

Структурна перебудова економіки України та її економічна безпека. Поняття структурної збалансованості національної економіки. Економічна безпека суб'єкта господарювання: сутність, критерії, загрози. Пріоритети структурних змін української економіки. Демоніфікація і політика розвитку конкуренції в контексті економічної безпеки. Процес приватизації

в Україні в контексті економічної безпеки. Розвиток підприємництва в Україні і його вплив на стан економічної безпеки. Проблема розвитку внутрішнього ринку України в контексті економічної безпеки. Поняття технологічної безпеки, технологічні пріоритети розвитку України. Енергетична безпека України, проблеми розвитку паливно-енергетичного комплексу України в контексті соціально-економічної безпеки. Продовольча безпека держави та пріоритети розвитку агропромислового комплексу України. Воєнно-економічна безпека в контексті соціально-економічної безпеки. Формування інституційної системи українського суспільства та соціально-економічна безпека. Тіньова економіка і чинники її формування в Україні, загрози соціально-економічній безпеці держави. Напрями та методи детінізації економіки України. Соціально-економічна безпека України в регіональному вимірі – чинники, загрози, проблеми збалансованого розвитку продуктивних сил регіонів.

Література: [3,6,9,12].

Тема 4. Соціальний механізм економічної безпеки.

Економічна безпека як основа реалізації її соціального механізму. Процеси соціалізації економічної безпеки. Соціальний механізм: сутність та форми прояву. Формування механізму соціально-економічної безпеки. Зміст та структура соціального механізму економічної безпеки. Реалізація соціального механізму економічної безпеки на сучасному етапі суспільного розвитку. Соціальна політика як засіб гарантування реалізації соціального механізму економічної безпеки. Соціальний механізм реалізації національних інтересів соціально-економічної безпеки України. Сучасні тенденції соціального механізму економічної безпеки. Стратегічні напрями реформування соціальної сфери.

Література: [2,4,7,10].

Тема 5. Фінансова складова соціально-економічної безпеки.

Поняття фінансової безпеки держави. Основні загрози фінансовій безпеці України, шляхи їх подолання. Грошово-кредитна політика в забезпеченні економічної безпеки країни, проблеми

грошово-кредитної політики України. Інфляція, антиінфляційна політика та їхній вплив на соціально-економічну безпеку України. Стабільність національної валюти в контексті соціально-економічної безпеки держави. Банківська система, її місце та роль в забезпеченні соціально-економічної безпеки.. Державний бюджет, проблеми доходів і видатків бюджету в контексті соціально-економічної безпеки. Проблеми міжбюджетних відносин. Податкова політика України, її вплив на соціально-економічну безпеку держави і суб'єктів господарювання. Напрями реформування податкової системи України.

Література: [1, 2, 4, 6].

Тема 6. Інвестиційна складова соціально-економічної безпеки.

Проблеми відтворення основного капіталу в контексті економічної безпеки. Інвестиції в системі соціально-економічної безпеки держави. Соціальна спрямованість інвестицій: сутність та чинники реалізації. Сучасний стан інвестиційної активності у соціальній сфері. Економічні засади забезпечення соціальної спрямованості інвестицій. Інвестиції в системі факторів соціалізації економіки. Зміст соціальної спрямованості інвестицій в економіці. Соціальна спрямованість інвестицій як умова і мета функціонування та розвитку економічних систем. Соціальна спрямованість інвестиційної політики як фактор гарантування економічної безпеки. Механізм соціалізації інвестиційних процесів в економіці. Основні напрями соціальної спрямованості інвестицій в умовах трансформаційної економіки. Інвестиційне забезпечення соціальної політики держави. Особливості соціальної спрямованості інвестицій у трансформаційній економіці України. Інвестиції в гарантуванні соціально-економічної безпеки. Передумови ринкової трансформації інвестиційної складової соціально-економічної безпеки. Реалізація інвестиційної діяльності в контексті гарантування соціально-економічної безпеки.

Література: [6,7,12].

Тема 7. Стратегія інноваційного розвитку як складова соціально-економічної безпеки

Інновації в системі соціально-економічної безпеки. Інноваційна спрямованість інвестиційної безпеки. Об'єктивна необхідність посилення інноваційного характеру соціально-економічної безпеки. Напрями формування інноваційного інвестування соціально-економічної безпеки. Особливості інноваційно-інвестиційного гарантування соціально-економічної безпеки України. Інституціональні критерії інноваційної складової соціально-економічної безпеки.

Література: [1, 4, 8, 10-13].

Тема 8. Зовнішньоекономічні аспекти соціально-економічної безпеки

Глобалізація як фактор соціально-економічної безпеки. Суб'єкти зовнішнього впливу на соціально-економічну безпеку України. Поняття економічної незалежності. Участь України у міжнародних економічних об'єднаннях. Україна в системі міжнародних фінансів. Прямі іноземні інвестиції як чинник впливу на соціально-економічну безпеку. Вплив потоків капіталів на соціально-економічну безпеку. Зовнішня торгівля та її вплив на економічну безпеку, структура і проблеми зовнішньої торгівлі України. Тарифні і нетарифні методи захисту внутрішнього ринку України.

Література: [3,12].

Тема 9. Соціальні аспекти і розвиток людського потенціалу в контексті економічної безпеки

Економічна безпека особи: чинники, критерії, загрози. Зайнятість населення в контексті національної безпеки держави. Доходи населення та пріоритети державної політики у сфері грошових доходів населення. Пріоритети державної соціальної політики в контексті забезпечення економічної безпеки України. Проблеми розвитку соціальної сфери та їхній вплив на стан економічної безпеки держави та особи. Поняття людського капіталу та політика його розвитку. Соціально-демографічні чинники економічної безпеки. Проблеми формування соціальної злагоди в умовах України. Проблеми забезпечення економічної безпеки в процесі реформування системи соціального захисту.

Література: [1, 2, 5, 9-11].

Тема 10. Проблеми забезпечення соціально-економічної безпеки України

Політика забезпечення економічної безпеки в системі державної політики. Суб'єкти та система забезпечення економічної безпеки України. Методологічні засади механізму забезпечення економічної безпеки. Мета і методи аналізу та моніторингу економічної безпеки країни. Правові основи забезпечення економічної безпеки. Оптимізація системи державного управління як чинник економічної безпеки країни. Міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки. Пріоритети стратегії забезпечення соціально-економічної безпеки України.

Література: [1, 2, 5, 9-11].

2 ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1.

Теоретичні аспекти соціально-економічної безпеки

1.1 Мета заняття: Ознайомлення з основними теоретичними аспектами соціально-економічної безпеки.

1.2 Питання до дискусії.

1. Методологія пізнання соціально-економічної безпеки.
2. Яке значення має соціально-економічна безпека у ринкових умовах.
3. Взаємозв'язок національної безпеки, економічної безпеки, та безпеки підприємств
4. Зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці

1.3 Виконати практичне завдання.

Вам необхідно розподілити вказані нижче елементи, на елементи внутрішнього середовища, що складається з функціональної структури, чинників функціонального забезпечення системи і чинників соціально-економічної інфраструктури, і елементи зовнішнього середовища, що складається з середовища прямих зв'язків і середовища тимчасових зв'язків. Після чого, розподілені елементи необхідно проранжувати (по 10-ти бальній шкалі) по ступеню важливості їх впливу на економічну безпеку підприємства. По набутих значень середньою арифметичною визначити ступінь впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на економічну безпеку підприємства.

Елементи внутрішнього і зовнішнього середовища:

1. Виробнича підсистема.
2. Матеріальні активи (основний і оборотний капітал, капітал соціальної інфраструктури).
3. Технології (особливості і інноваційні секрети).
4. Доходи.
5. Кадри.
6. Система організаційно-економічних відносин.
7. Продукція.

8. Менеджмент.
9. Маркетингова підсистема.
10. Зв'язки з покупцями продуктів і послуг.
11. Внутрішні соціальні процеси.
12. Технічний стан виробництва.
13. Маркетингова і цінова стратегія.
14. Зв'язки з постачальниками послуг.
15. Участь фірми в торгах, тендерах, аукціонах.
16. Фінансова підсистема.
17. Нематеріальні активи.
18. Зв'язки з консалтинговими фірмами.
19. Фінансові звіти і прогнози.
20. Зв'язки з державними органами.
21. Організаційні структури фірми.
22. Локальні нормативні акти (Статут, Положення про функціональні підрозділи).
23. Контакти з клієнтами і відвідувачами фірми.
24. Програма розвитку.
25. Технічна специфікація і стандарти продукції.
26. Система безпеки фірми.
27. Науково-дослідні і конструкторські доопрацювання.
28. Інфраструктура бізнесу фірми (розміщення виробництва, мережі постачальників, споживачів продукції, торгові мережі).

Література: [2,4,6,8].

Практичне заняття № 2.

Джерела загроз і небезпек соціально-економічної безпеки

2.1 Мета заняття: Навчитися розпізнавати економічні загрози та небезпеки на національному, регіональному та індивідуальному рівні

2.2 Питання до дискусії.

1. Основні джерела загроз соціально-економічній безпеці.
2. Які ознаки притаманні природним джерелам економічної небезпеки.

3. Що загального між природними та антропогенно-природними джерелами небезпеки.

4. Що є характерною особливістю правопорушень в сфері економічної діяльності

5. Що є економічною ознакою економічного злочину.

6. Як Ви розумієте показник економічної безпеки.

2.3 Виконати тестові завдання.

1. Що означає допорогова економічна небезпека:

А) Небезпека, поява якої руйнує економічну систему і робить неможливою реалізацію її соціально-економічної місії;

Б) Небезпека, прояв якої супроводжується витратами, що оновлюються;

В) Обидві відповіді вірні.

2. Що є безпосереднім джерелом економічної небезпеки:

А) стихійна сила природи;

Б) Наслідки техногенної діяльності суспільства;

В) Менталітет суспільства і окремих його суб'єктів;

Г) Цілеспрямована діяльність суб'єктів суспільства.

3. Для яких джерел небезпеки є властивим цілеспрямований прояв економічної небезпеки:

А) Природних;

Б) Антропогенних;

В) Антропогенно-природних;

4. Що є показником економічної безпеки:

А) 90-відсоткове розкривання зазіхань на майно, що охороняється;

Б) Здатність системи безпеки знайти будь-яку спробу по застосуванню правопорушень;

В) Обидві відповіді правильні;

Г) Обидві відповіді не правильні.

5. Що не є сферою правопорушень з точки зору структурної економічної системи:

А) Порухення права власності;

Б) Злочини проти волі, честі та гідності особи з метою збагачення;

В) Порухення права на економічну діяльність;

Г) Правопорушення в управлінні.

Література: [7, 9, 13].

Практичне заняття № 3.

Критерії і показники економічної безпеки фірми

3.1 Мета заняття: Навчитися якісно і кількісно характеризувати безпеку фірми за допомогою критеріїв та показників.

3.2 Виконати практичне завдання.

За даними, наведеними у таблиці 1.1 необхідно розрахувати, а потім встановити зону безпеки або небезпеки по наступним показникам: індекс дієвості; коефіцієнт автономії, коефіцієнт ефективності підприємства; коефіцієнт покриття; показник питомої ваги чистих мобільних засобів; коефіцієнт абсолютної ліквідності; показник загального коефіцієнта ліквідності. Після цього необхідно встановити загальну оцінку стабільності фірми.

Таблиця 1.1 – Баланс фірми

Актив	На початок року (тис. грн.)	На кінець року (тис. грн.)	Пасив	На початок року (тис. грн.)	На кінець року (тис. грн.)
Готівка	2500	2200	Кредити терміном до 1 року	4500	3200
Дебіторська заборгованість	4200	3800	Інші статті короткострокової заборгованості	4000	4500
Запаси	6300	7000			
Цінні папери	3000	500			
Усього мобільних засобів			Усього короткострокової заборгованості		
Довгострокові інвестиції	2600	3000	Довгостроковий позиковий капітал	11500	16000
Основний капітал	27000	36800	Акціонерний капітал	17000	18000

Продовження таблиці 1.1

Амортизація	5400	7400	Додатковий капітал	1500	2500
Основний капітал нетто	21600	29400	Резерви і фонди	1800	2000
Інші активи, що не амортизуються	800	600	Накопичений прибуток	700	300
Імобільні засоби			Власний капітал	21000	28000
Баланс			Баланс		

Література: [10, 5].

Практичне заняття № 4. Складові соціально-економічної безпеки

4.1 Мета заняття: Вивчення основних функціональних складових соціально-економічної безпеки

4.2 Питання до дискусії:

1. Поняття технологічної безпеки, технологічні пріоритети розвитку України
2. Поняття фінансової безпеки держави
3. Інвестиції в системі соціально-економічної безпеки держави
4. Напрями формування інноваційного інвестування соціально-економічної безпеки
5. Зовнішньоекономічні аспекти соціально-економічної безпеки

Література: [2, 4, 11].

Практичне заняття № 5 Оцінка інформаційної складової економічної безпеки підприємства

5.1 Мета заняття: Здобуття практичних навичок при оцінці рівня інформаційної складової економічної безпеки

5.2 Виконати практичне завдання

На основі даних, наведених в таблиці 1.2, необхідно визначити: продуктивність інформації; коефіцієнт інформаційного

озброєння; коефіцієнт захищеності інформації.

Таблиця 1.2 – Співвідношення обсягів продукції, доходів, витрат, прибутку

Об'єм продукції, тис. ед.	Валові доходи, тыс. грн.	Загальні витрати, тис. грн.	Витрати на придбання інформаційних ресурсів, тыс. грн.	Витрати на захист інформаційних ресурсів, тыс. грн.	Среднеспісочна кількість працівників, тыс. чіл.	Прибуток (+), збитки (-), тис. грн.
430	2236	2365	532	871,5	20	
530	2756	2805	574,8	893	20	
630	3276	3234	639,7	924,3	20	
730	3796	3634	678	964	23	
830	4316	4014	703,8	1005,8	22	
930	4836	4478,8	894	1123,6	24	
1030	5356	4996,8	975,5	1286,2	24	
1130	5876	5525	1003,5	1328,1	24	

Методичні поради до виконання завдання

Таблиця 1.3 – Показники інформаційної безпеки

Показники	Розрахункова формула	Порогове значення показника	Умовні значення
Продуктивність інформації ($P_{ін.}$)	$P_{ін.}=Q/Z_{ін.}$	До збільшення	Q – об'єм продукції $Z_{ін.}$ – витрати на придбання інформаційних ресурсів, тис. грн.
Коефіцієнт інформаційної озброєності ($K_{ін.о.}$)	$K_{ін.о.}=Z_{ін.}/Ч_{сс}$	До збільшення	$Z_{ін.}$ – витрати на придбання інформаційних ресурсів, тис. грн. $Ч_{сс}$ – середньосписочна кількість працівників, чол.
Коефіцієнт захищеності інформації ($K_{з.ін.}$)	$K_{з.ін.}=Z_{з.ін.}/Z_{ін.}$	$\leq 20 \%$	$Z_{з.ін.}$ – витрати на захист інформаційних ресурсів, тис. грн. $Z_{ін.}$ – витрати на придбання інформаційних ресурсів, тыс. грн.

Література: [1,4,7].

ОСНОВНА ТА ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение // Вопросы экономики. 1994.-№ 12..
2. Базилюк Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення.- К.: НІСД, 2002.- 132 с.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека. - К.: Фенікс, 1999.- 338 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
5. Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ.- К.: Знання України, 2002.
6. Гальчинський А.С. Україна на перехресті геополітичних інтересів. - К.: Знання України, 2002.
7. Ганслі Т. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. - К.: Основи, 1995.
8. Государство в меняющемся мире. МБРР/ВБ, 1997.- М.: Прайм-ТАСС, 1997.
9. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення.-К.:, 2001.
10. Державне регулювання економіки. Михасюк І., Мельник А., Крупка М. та ін.).- Львів: „Українські технології”, 1999.- 640 с.
11. Доклад о мировом развитии 2002 года. Создание институциональных основ рыночной экономики.- М.: Весь мир, 2002.
12. Економічна безпека в Україні: держави, фірми, особи: Навчальний посібник / Н.Й. Реверчук, Я.М. Малик, І.І. Кульчицький, С.К. Реверчук / Під ред. С.К. Реверчука. -Львів: ЛФМАУП, 2000. - 192 с.
13. Економічна безпека держави. Підручник / Під ред. проф. Б. Кравченка /. - К. 1994. -140 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ

до практичних занять
та самостійної роботи студентів
з дисципліни «Соціально-економічна безпека»
для студентів напряму підготовки
6.030503 – «Міжнародна економіка»

Укладач: КУДРЯВЦЕВА Оксана Володимирівна

Відповідальний за випуск: *Бабич Д.В.*

Авторська редакція

План 2012, поз. .
Підписано до друку . Формат 60x84 1/16. Папір газетний.
Гарнітура Times New Roman Суг. Віддруковано на різнографі.
Умовн .друк. арк. . Обл.-вид. арк. .
Зам. № . Тираж прим. Ціна договірна.

Видавництво
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Видавництво ХНАДУ, 61200, Харків-МСП, вул. Петровського, 25
Тел./факс: (057) 700-38-72; 707-37-03, e-mail: roi@khadi.Kharov.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції, серія ДК № 897 від 17.04.2002 р.